

DATE GENERALE PRIVIND TEORIA ARHEOLOGICĂ DIN FOSTA URSS*

DE

CRISTINA CREȚU

Arheologul canadian Bruce Trigger încheie prezentarea arheologiei sovietice din *A History of the Archaeological Thought* printr-o critică adresată arheologilor din vestul Europei, care ignoră literatura arheologică de factură teoretică din URSS. Cercetătorul britanic subliniază potențialul acesteia, precum și necesitatea cunoașterii cercetării sovietice¹.

Înainte de Revoluția din 1917 și în timpul NEP-ului, arheologia din Rusia era racordată realităților de pe continentul european. Lucrările lui Oscar Montelius, Joseph Déchelette și a altor arheologi, care operau cu metoda tipologică, au influențat școala formalistă din Rusia al cărei principal obiectiv era să stabilească secvențe cronologice pornind de la analiza morfologică a artefactelor. Cel mai de seamă reprezentant al acestei tendințe a fost Vasily Gorodtsov (1860–1945), unul dintre fondatorii Institutului Arheologic din Moscova și director al Muzeului de Istorie din același centru².

Cea de-a doua orientare din arheologia rusă este susținută de școala empirică. Aceasta a fost fondată de Aleksandr Spitsyn (1858–1931), membru al Comisiei Arheologice Imperiale, și reprezentată îndeosebi de Aleksandr Miller (1875–1935), profesor la Universitatea din St. Petersburg. După cum sugerează și numele școlii, ideea de bază consta în realizarea unor descrieri cât mai detaliate ale artefactelor, dar fără ca acest fapt să fie valorificat în sensul formulării unor enunțuri privind aspectele istorice și culturale al comunităților investigate³. De altfel, singurele vestigii, care sunt luate în considerare în această perioadă, sunt kurganele și siturile epocii clasice⁴.

Încă din secolul al XIX-lea, arheologia era subiect de studiu în Universitățile din St. Petersburg/Petrograd și Moscova. În 1922 se înființează departamente speciale pentru această disciplină. Mai devreme, în 1919, Comisia Arheologică Imperială din Petrograd este transformată în Academia Rusă pentru Istoria Culturii Materiale (RAIMK), instituție ce avea să fie redenumită Academia de Stat pentru Istoria Culturii Materiale (GAIMK), după crearea Uniunii Sovietice⁵. În celălalt centru de cercetare, Moscova, se înființează, la mijlocul anilor '20, o Secție Arheologică în cadrul Asociației Ruse a Instituțiilor Științifice ale Științelor Sociale (RANION). Aceste preschimbări în organizarea instituțională a arheologiei ruse sunt rezultatul politicii Partidului Comunist, interesat să-și promoveze noua ideologie. Iar științele sociale reprezentau mijlocul cel mai facil în acest sens⁶.

* Acest articol a fost realizat în cadrul Grantului de tip TD, oferit de Ministerul Educației și Cercetării, prin Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, în 2005. Titlul proiectului corespunzător grantului este *Cercetarea epocii bronzului din România față în față cu exigențele teoriei arheologice europene. Date generale*.

¹ Bruce Trigger, *A History of Archaeological Thought*, Cambridge, 1990, p. 243.

² Mikhail Miller, *Archaeology in the U.S.S.R.*, New York, 1956, p.37.

³ *Ibidem*, p. 32–33, 49–55; Alexander Mongait, *Arheologia în U.R.S.S.*, Editura Științifică, București, 1961[1955], p. 48.

⁴ Mikhail Miller, *op. cit.*, p. 53.

⁵ *Ibidem*, p. 47; Alexander Mongait, *op. cit.*, p. 50.

⁶ Bruce Trigger, *op. cit.*, p. 212.

Numirea ca director al RAIMK a lui Nikolai Marr (1865–1934) a favorizat promovarea așa-numitei viziuni marriste asupra lingvisticii, cu implicații asupra istoriei și, implicit, asupra arheologiei⁷. Marr nu privea evoluția unei limbi din perspectivă istorică, ca dezvoltare treptată survenită la nivelurile limbii (fonetic, lexical, sintactic, morfologic), ci considera că organizarea socioeconomică a societății în care limba este vorbită determină transformarea acesteia. În concluzie, asemănările dintre limbi nu se datorează unui parcurs istoric comun al populațiilor care le vorbesc, ci sugerează un stadiu de dezvoltare asemănător⁸. Teza marristă, care se plia marxismului de interpretare sovietică, a fost acceptată până în 1950, când apar articolele lui Stalin despre *Marxism și problemele lingvistice*. Acestea, în mod cinic, repudiază concepția marristă, în numele căreia fuseseră deportați, arestați, anihilați istoricii din perioada premergătoare, îndeosebi între anii 1930–1934.

Acești ani (1930–1934) marchează începutul luptei împotriva arheologiei burgheze și a arheologilor vechiului regim. Lupta nu se duce doar pe tărâmul ideilor, ci este completată, pur și simplu, de destituirea, arestarea și deportarea arheologilor. Puțini reușesc să se „convertească” adaptându-și discursul noii ideologii marxiste. Noii arheologi, tineri absolvenți și cercetători în GAIMK, membri ai Partidului Comunist, au subordonat activitatea GAIMK-ului obiectivelor partidului. Prigoana împotriva vechilor arheologi a afectat masiv activitatea de cercetare pe teren, dar și valoarea literaturii arheologice, deoarece se scria pentru a ataca și a acuza⁹. În general, lucrări de arheologie pură nu s-au scris; în schimb, au apărut în exces publicații cu tentă sociologică¹⁰.

Aproape toate periodicele anterioare anului 1930 au încetat să apară. „Revoluția arheologică” și-a creat propriile mijloace de mediatizare. Au fost editate revistele: *Soobshcheniya gosudarstvennoi akademii istorii material'noi kul'tury* (Comunicări ale Academiei de Stat privind istoria culturii materiale) și *Problemy istorii material'noi kul'tury* (Probleme ale istoriei culturii materiale), redenumită *Problemy istorii do kapitalisticheskikh obshchestv* (Probleme ale istoriei societăților precapitaliste). Acestea, alături de mai vechea *Izvestiya GAIMK*, acum cu o nouă structură, aveau caracter ideologic și metodologic. Articolele pur științifice au fost aproape eliminate în favoarea acelor care explicau cum trebuia studiată dezvoltarea societății în spirit marxist¹¹. Dintre noii arheologi, cei mai activi s-au dovedit a fi V. Ravdonikas și Ye. Krichevski. Ceilalți „arheologi” s-au mărginit la a scrie doar un articol sau două, după care s-au retras¹².

Cuvântul „arheologie” a fost interzis. În locul acestuia se folosea sintagma „istorie marxistă a culturii materiale”. Viziunea marxistă în arheologie presupunea ca cercetarea culturii materiale să se facă în sensul reconstrucției societății de la care provin vestigiile materiale, iar nu ca o simplă cuantificare și descriere a artefactelor. S-a folosit, desigur, schema marxistă a dezvoltării sociale, care accentuează aspectele social-economice. Se știe că Marx a analizat în special societatea capitalistă și doar superficial societățile anterioare; în concluzie, arheologii sovietici au fost nevoiți să-și adapteze discursul referirilor sumare cu privire la societățile precapitaliste. Schema obligatorie era următoarea: I. Societatea anterioară celei de clasă: a) formarea societății umane; b) stadiul anterior societății bazate pe clan; c) societatea matriarhală bazată pe clan; d) societatea patriarhală bazată pe clan; e) stadiul destrămării societății bazate pe clan (tranziția de la clan la comunitatea sătească); II. Societatea bazată pe clase (sclavagistă): a) societatea sclavagistă orientală; b) societatea sclavagistă antică, dezvoltată; III. Sistemul feudal: a) feudalismul timpuriu; b) feudalismul dezvoltat¹³.

⁷ Arheologia era percepută ca o disciplină istorică. Ea era predată în cadrul facultăților de istorie, iar specializările în arheologie sunt atestate prin acte care menționează specializarea în istorie, nu în arheologie. Din 1954, arheologia este introdusă și în programa institutelor pedagogice. (Alexander Mongait, *op. cit.*, p. 15, 51, nota 2; Bruce Trigger, *op. cit.*, p. 235; Ludmila N. Koryakova, *Present day Russian archaeology and the outside world*, în Peter F. Biehl, Alexander Gramsch, Arkadiusz Marciniak (Hrsg.), *Archäologien Europas. Geschichte, Methoden und Theorien/ Archaeologies of Europe. History, Method and Theories*, Tübingen Archäologische Taschenbücher, 3, Münster/New York/München/Berlin, 2002, p. 240).

⁸ Bruce Trigger, *op. cit.*, p. 212.

⁹ Mikhail Miller, *op. cit.*, p. 71–77, 89–91.

¹⁰ *Ibidem*, p. 85–86.

¹¹ *Ibidem*, p. 85–87.

¹² *Ibidem*, p. 90–91.

¹³ *Ibidem*, p. 78. O detaliere a proceselor cultural-istorice specifice societăților primitivă și sclavagistă, în viziunea conducerii politice sovietice, se regăsește în revista *Vestnik Drevnei Istorii* (4/1949, p. 3–14). Informațiile au fost preluate sub titlul *Importanța istorică a lucrărilor tovarășului Stalin pentru studiul societății din stadiul comunității primitive și din stadiul sclavagist*, în revista *SCIV*, I, 2, 1950, p. 1–19.

Arheologii urmau să aibă în vedere nu numai procesele sociale și economice, dar și aspecte legate de dezvoltarea tehnologică și ideologică. Pentru aceasta din urmă, studierea kurganelor și a monumentelor funerare, în general, constituia principala sursă.

În ceea ce privește tehnologia, a fost condamnată și interzisă folosirea unor materii precum piatra, bronzul și fierul pentru a denumi epocile prefeudale. Evoluția tehnologică trebuia privită doar ca una dintre multiplele procese specifice societăților precapitaliste, între care doar cele sociale și economice prevalau¹⁴.

Era încurajată folosirea studiilor etnografice și antropologice pentru diversificarea naturii izvoarelor epocii prefeudale. Geologia, paleobotanica și paleozoologia erau implicate, de asemenea, în reconstituirea condițiilor de mediu¹⁵.

Pentru explicarea modului în care survineau transformările culturale, se accentua teoria dezvoltării locale, autohtone. Motorul schimbării și al dezvoltării se regăsea în însăși structura internă, cu potențial conflictual, a fiecărei comunități. Așadar, era respinsă și interzisă teoria migraționistă, mai ales cu privire la populațiile care au locuit teritoriul URSS¹⁶.

Ideile exprimate în operele clasicilor „marxism-leninismului” erau preluate ca atare, fără a fi supuse vreunei critici. Aveau valoarea unor legi. Era citată mai ales lucrarea lui Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului*. La început au fost acceptate lucrările mai multor autori străini, precum Hans Weinert, Franz Boas, Lucien Lévy-Bruhl, în ideea că aceștia au o viziune materialistă. Mai târziu, operele lor au fost interzise¹⁷, iar literatura arheologică străină a încetat să mai fie achiziționată, în general. În bibliotecile provinciale astfel de lucrări nu existau deloc; ele mai puteau fi găsite doar în biblioteca de la GAIMK¹⁸.

Începând cu 1935, se produc unele reveniri la vechile concepte. De exemplu, este reintrodus cuvântul „arheologie”, dar în sintagma „arheologie sovietică” și este anulată decizia interzicerii termenilor și conceptelor de paleolitic, mezolitic, epocă a bronzului etc. Ideea de migrație este revigorată sub forma „migrației parțiale”. Se revine la tematica axată pe subiecte strict arheologice. Arestările și deportările în rândul arheologilor au încetat. De asemenea, operele vechii generații au fost revalorizate și acceptate spre a fi citate, cu excepția lucrărilor autorilor străini. Acest val „patriotic” era menit a pregăti arheologia sovietică împotriva celei vest europene și americane. Principala sa misiune era acum de a studia originea și evoluția slavilor estici. Datele arheologice, indiferent de informația pe care o purtau, trebuiau să confirme faptul că slavii, ca și antecesorii lor, locuiau teritoriul european al URSS în mod continuu, din cele mai vechi timpuri¹⁹.

O nouă schimbare apare în pregătirea arheologilor. Aceștia nu mai sunt instruiți în spirit „enciclopedist”, ci încep să se specializeze în diferite perioade²⁰.

Periodicele apărute în etapa anterioară continuă să apară după 1935. Face excepție *Problemy istorii dokapitalisticheskikh obshchestv*, care a fost înlocuită cu *Sovetskaya arkheologiya* (Arheologia sovietică). Aceasta reprezintă „tribuna” centrului de cercetare de la Leningrad, în timp ce școala de la Moscova publica în noua revistă *Kratkiye soobshcheniya o dokladakh i polevykh issledovaniyakh* (Scurte comunicări despre rapoartele și investigațiile de teren ale Institutului de Istorie a Culturii Materiale), apărută în 1939. Din 1940 începe publicarea revistei *Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR* (Materiale și cercetări în arheologia din URSS). Conținutul acestor periodice se schimbă radical. Se renunță la articolele pe teme sociologice, iar cele care raportează puncte de vedere politice se împuținează. Majoritatea studiilor au caracter pur științific²¹. În această perioadă premergătoare celui de-al doilea război mondial, cercetările din URSS au avansat destul de mult, astfel încât să furnizeze date suficiente pentru realizarea unor lucrări de sinteză²². Din aceiași ani datează și inițiativa planificării cincinale a activității arheologice, fapt care a permis efectuarea săpăturilor după obiective prestabilite la nivel central²³.

¹⁴ Mikhail Miller, *op. cit.*, p. 79.

¹⁵ *Ibidem*, p. 80.

¹⁶ *Ibidem*, p. 80.

¹⁷ *Ibidem*, p. 84–85.

¹⁸ *Ibidem*, p. 94.

¹⁹ *Ibidem*, p. 109–111.

²⁰ *Ibidem*, p. 111; Alexander Mongait, *op. cit.*, p. 51.

²¹ Mikhail Miller, *op. cit.*, p. 120–121.

²² *Ibidem*, p. 123–127.

²³ Alexander Mongait, *op. cit.*, p. 51.

Instituțiile arheologice au cunoscut noi preschimbări. GAIMK a fost transformat în Institutul pentru Istoria Culturii Materiale din Moscova (IIMK) și subordonat Institutului din Moscova. Totuși filiala din Leningrad și-a păstrat autonomia. În acești ani un nou institut important de cercetare apare la Kiev. Acesta a luat ființă grație unei persoane formate la școala din Leningrad, L. Slavin. Toate cele trei centre arheologice (Leningrad, Moscova, Kiev) se aflau sub supravegherea Partidului Comunist și primeau indicații de la Moscova²⁴. După cel de-al doilea război mondial, ca urmare a puternicei centralizări instituționale, filiala din Leningrad a IIMK este desființată, iar la Kiev, L. Slavin, este demis²⁵.

În anii postbelici, principala temă de cercetare impusă privea originile poporului rus. Iar pentru teritoriile nou anexate, ca și în țările-satelit ale URSS, se cerea studierea vestigiilor slave. Aceste direcții trasate de partid au dus la elaborarea unor neadevăruri istorice, care să satisfacă suportul ideologic al reprezentanților politici. Noile dimensiuni ideologice se vedeau obstructionate de teoria marristă. Astfel, Stalin, în 1950, a abolit teoria lui Marr. Inconvenientul era reprezentat de ideea că populațiile din primul mileniu d. Ch. ar fi reprezentat doar pe strămoșii slavilor, iar nu pe slavi înșiși. Stalin „a corectat” această teorie, proclamând perioada de formare a slavilor în mileniul al II-lea sau chiar al III-lea d. Hr.²⁶.

Raporturile cu arheologia din străinătate sunt de natură contestatară; URSS are o atitudine critică față de statele capitaliste și mai ales față de SUA, acuzate de intenții belicoase, de „imperialism” și „rasism”²⁷. Teoria țărilor vestice și din SUA este considerată inferioară celei din URSS; este condamnată metoda tipologică, școala cultural-istorică, precum și teoriile lui Gustav Kossina, deși modelul acestora din urmă este fidel urmat de arheologia sovietică. Propaganda asupra superiorității poporului rus, a rolului său cultural și istoric de a conduce și transforma întreaga lume, seamănă foarte mult cu ideile pangermanice ale arheologiei naziste²⁸. Totuși V.G. Childe este acceptat, dar nu în totalitate. Sunt traduse doar cărțile sale timpurii, în care este expusă teoria difuzionistă, însă în prefețele traducerilor, această teorie este prezentată ca o eroare. Cu abilități măiestrie, prefațatorii (printre ei M.I. Artamonov, A.V. Arkhivskij, V.I. Avdiev) au explicat orientarea teoretică lui Childe, mulând considerațiile acestuia după conceptele acceptate la acea dată de arheologia sovietică și evitând a-l numi marxist. Un marxist care nu era bolșevic era privit ca periculos. Childe era prezentat ca materialist, ca om de știință burghez, care era de acord cu superioritatea arheologiei sovietice de sorginte marxistă²⁹. La baza acestor considerații sta și afirmația lui Childe precum că se considera un elev al arheologilor sovietici³⁰. La începutul anilor '40, Childe se pare că a recitat lucrările pe care le-a achiziționat în 1935, când a fost în URSS, și acestea l-au ajutat să perceapă funcționalitatea internă a societății preistorice³¹. De asemenea, Childe a preluat termenii „sălbaticie”, „barbarism” și „civilizație”, pe care i-a folosit în denumirea perioadelor separate de revoluția neolitică și cea urbană. Totodată, literatura arheologică sovietică l-a mai determinat să-și accentueze nota materialistă, în detrimentul percepției etnicizante asupra preistoriei³². Childe nu a avut doar cuvinte de laudă la adresa cercetării sovietice, ci și critici aspre. Leo S. Klejn prezintă, într-un volum dedicat arheologului britanic (de origine australiană), fragmente din conținutul unei scrisori adresate de Childe, în decembrie 1956, câtorva arheologi reprezentativi ai URSS. În acesta se subliniază maniera neserioasă în care sunt publicate rezultatele săpăturilor arheologice; adică fără planuri detaliate. Cronologia nu este credibilă. Cea relativă nu este susținută prin stratigrafie și hărți cu distribuția materialelor arheologice, iar cea absolută necesită paralelizări precise cu Orientul Apropiat. De asemenea, Childe considera că arheologii sovietici ar trebui să renunțe la cronologia epocii bronzului propusă de Montelius, la începutul

²⁴ Mikhail Miller, *op. cit.*, p. 127–130.

²⁵ *Ibidem*, p. 157–159.

²⁶ *Ibidem*, p. 135–143. Despre critica teoriei marriste cf. și articolul *Sarcinile muncii de cercetare științifică în domeniul istoriei vechi în viitoarea perioadă cincinală*, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 317–332, articol care preia un studiu publicat în *Vestnik Drevnei Istorii*, nr. 3, 1950, p. 9–22.

²⁷ *Ibidem*, p. 134, 147–149.

²⁸ *Ibidem*, p. 146.

²⁹ Leo S. Klejn, *Childe and Soviet archaeology*, în David R. Harris (ed.), *The Archaeology of V. Gordon Childe. Contemporary perspectives*, London, 1994, p. 80–83.

³⁰ Alexander Mongait, *Krizis burzhuznoi arkheologii*, în *Kratkiye soobshcheniya IIMK*, 42, 1951, p. 15, *apud* Mikhail Miller, *op. cit.*, p. 151.

³¹ Vere Gordon Childe, *Social Evolution*, London, 1951, p. 8–9, *apud* Bruce Trigger, *Gordon Childe. Revolutions in Archaeology*, Londra, 1980, p. 125.

³² Vere Gordon Childe, *Retrospect*, în *Antiquity*, 32, 1958, p. 72, *apud* Bruce Trigger, *op. cit.*, 1980, p. 95.

secolului al XX-lea. Deși apreciază adoptarea noțiunii de cultură arheologică, Childe critică maniera simplistă și unilaterală în care sunt identificate și definite culturile preistorice de pe teritoriul URSS³³.

Perioada următoare din dezvoltarea arheologiei sovietice este marcată de liberalizarea generală care s-a produs după moartea lui Stalin. Centrelor de cercetare din Leningrad și Moscova li se adaugă numeroase altele, în celelalte republici sovietice. Se recunoaște întrucâtva valoarea cercetării din străinătate³⁴, iar vechea schemă a stadiilor de dezvoltare nu mai reprezintă singura interpretare în spirit marxist. Pe lângă această schemă evoluționistă se mai profilează și interpretarea de natură istorică³⁵. Materialismul istoric și dialectic reprezintă în continuare cadrul general în care se dezvoltă studiul științelor sociale în URSS, deci și al arheologiei. Sunt promovate abordarea holistică și contextuală, teoria de nivel înalt, aprecierile generalizatoare, în detrimentul studiului amănunțit al datelor arheologice³⁶. Anii '60 și '70 se caracterizează prin dezvoltarea interesului pentru teoria arheologică de nivel inferior, proprie cercetării empirice. Aceasta vine să completeze teoria filosofico-metodologică de nivel înalt. În continuare, teoria stadiilor de dezvoltare (corespunzătoare nivelului mediu) reprezintă punctul de reper în interpretarea datelor arheologice. Pe lângă acestea mai apar totuși o serie de teorii parțiale, care se grupează în două categorii: 1) preocuparea de a delimita și defini culturi arheologice; 2) explicarea schimbărilor profunde în evoluția culturală³⁷. Conceptul de cultură arheologică nu cunoaște o definiție larg acceptată. Explicațiile pornesc de la considerarea acesteia ca simplu element teoretic de analiză și ajung până la a stabili corespondențe etnice³⁸. Este însă sigur că acest concept reprezintă cheia abordărilor în sensul „istoriei arheologice”, un soi de demers cultural-istoric al arheologiei sovietice³⁹.

Principalele tendințe ale perioadei în discuție, organizate tematic, sunt prezentate după cum urmează:

– *Arheologia etnologică* reprezintă o orientare tradițională în URSS, facilitată de posibilitățile de a desfășura studii etnografice ale variatelor populații și popoare conlocuitoare în Uniune⁴⁰.

– *Tehnologia*. A crescut atenția pentru detaliile legate de producerea diferitelor artefacte, de la identificarea sursei materiei prime și până la obținerea produsului finit⁴¹.

– *Relația om-mediul*. În opinia arheologilor sovietici, mediul nu are rolul de determinant al dezvoltării socio-culturale. Accentul cade asupra forțelor și relațiilor de producție, care sunt motorul transformărilor de orice natură într-o societate⁴².

³³ Leo S. Klejn, *op. cit.*, p. 83–87.

³⁴ Următoarele rânduri, scrise în 1955, sunt edificatoare: *Mulți savanți din țările burgheze au și ei realizări importante, tot așa cum și la noi alături de succese există și o serie de lipsuri [...]. Arheologii sovietici se străduiesc să întrețină contacte științifice strânse cu savanții progresiști de peste hotare și sunt gata să folosească tot ce este important și interesant în descoperirile lor* (Alexander Mongait, *op. cit.*, p. 54).

³⁵ Citatele care urmează pun în evidență concepția potrivit căreia istoria cunoaște legități similare celor care guvernează științele exacte:

Unii savanți străini neagă posibilitatea reconstituirilor istorice, pentru că procesul istoric n-ar fi supus, după părerea lor, unor legități generale. O bună parte dintre savanții burghezi susțin și astăzi tezele filozofului idealist Richter, care considera istoria ca o știință a evenimentelor unice, irepetabile. De aici derivă concluzia lor despre imposibilitatea reconstituirilor istorice și despre incognoscibilitatea procesului istoric (Alexander Mongait, *op. cit.*, 1961[1955], p. 17).

Înșușindu-și în mod creator mărețea învățătură a Marxism-leninismului, perfecționându-și metodele de cercetare, arheologii sovietici caută să atingă acel nivel de dezvoltare al științei istorice, la care istoria societății poate deveni, cu toată complexitatea fenomenelor vieții sociale, o știință tot atât de exactă, ca, de pildă, biologia, o știință capabilă să aplice în practică legile dezvoltării societății (Alexander Mongait, *op. cit.*, 1961[1955], p. 54).

³⁶ Bruce Trigger, *op. cit.*, 1990, p. 234–235. Relevante sunt și următoarele rânduri:

Spre a evita vulgarizări, arheologul trebuie să studieze întregul complex de date și numai pe baza confruntării lor să tragă concluzii (Alexander Mongait, *op. cit.*, 1961[1955], p. 18).

În ultima vreme, arheologii nu se limitează numai la descrieri morfologice. Ei caută să studieze multilateral orice obiect, să-i lămurească istoricul și, pe cât posibil, și istoria societății care l-a creat (Alexander Mongait, *op. cit.*, 1961[1955], p. 32).

³⁷ Leo S. Klejn, *A Panorama of Theoretical Archaeology*, în *Current Anthropology* 18, 1, 1977, p. 13–14.

³⁸ Ludmila N. Koryakova, *op. cit.*, p. 242.

³⁹ *Ibidem*, p. 247.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 247.

⁴¹ Bruce Trigger, *op. cit.*, 1990, p. 238.

⁴² *Ibidem*, p. 238–239.

– În privința *cronologiei* se încearcă interrelaționarea culturilor arheologice și așezarea lor în scheme cronologice exacte, bazate pe legături interculturale regionale. Datele absolute sunt furnizate de numărul crescut de analize radiocarbon⁴³.

– *Folosirea procedeeelor științifice exacte* în analiza arheologică s-a făcut simțită îndeosebi prin aplicarea metodelor statistico-analitice, care au fost favorizate de prelucrarea informatizată a unei cantități mai mari de date arheologice⁴⁴.

– *Tehnica de săpătură* în aceasta perioadă, ca și în cele anterioare, presupune excavarea unor suprafețe întinse cu înregistrarea diferitelor structuri și a artefactelor⁴⁵.

După dispariția URSS, au apărut modificări însemnate în structura organizațională a cercetării arheologice. Academia de Științe a URSS s-a divizat în academii aparținând diferitelor noi state independente, ceea ce a slăbit posibilitățile realizării unor proiecte interstatale⁴⁶. Finanțarea cercetării arheologice a devenit dificilă⁴⁷; în concluzie, se caută și alte surse de finanțare în afară de cea reprezentată de stat. Programele de cercetare sunt stabilite în mod independent de fiecare instituție, ca urmare a procesului de descentralizare și regionalizare a cercetării arheologice⁴⁸.

Legăturile cu lumea occidentală se intensifică și se concretizează în vizite de documentare, conferințe internaționale, granturi și programe comune⁴⁹. În ciuda acestor contacte se estimează ca teoria arheologică traversează un moment de criză. Literatura arheologică nu cuprinde dezbateri în această direcție, iar din motive financiare, diferitele instituții au renunțat la secțiile de teorie. Istoria arheologiei este însă un subiect de actualitate. Se mai înregistrează progrese în direcția tehnicilor de săpătură și a abordării multidisciplinare⁵⁰.

Concluzia va fi rezervată studiului comparativ pe care Trigger îl face cu privire la arheologia sovietică și cea occidentală⁵¹. Deși au urmat drumuri proprii, ambele au dezbătut, în mare, aceleași idei generale. Au pornit însă diferit: arheologia sovietică cu preocupări pentru explicații economice, sociale, culturale și ideologice de ansamblu, cu valorizarea potențialului autohton de transformare culturală, cu abordări sistemice și holistice, iar cea occidentală cu înregistrarea, clasificarea și ordonarea datelor arheologice, cu întocmirea de cronologii culturale, cu teoriile migraționistă și difuzionistă. Anii '50 au marcat pentru ambii poli de cercetare momentul reorientării. Spre ce? Exact spre problemele care au definit studiul arheologiei în tabăra opusă.

GENERAL DATA REGARDING THE ARCHAEOLOGICAL THEORY IN THE FORMER USSR

SUMMARY

This paper presents a short image of the evolution of the archaeological theory in the former USSR. The beginning and the end of our work show the research situation before and after the soviet state, in order to integrate the main subject into a larger framework. The development of the archaeological theory is accompanied by the institutional evolution. The final remark generalizes the soviet archaeological thought and compares it with that of the American and West European schools.

⁴³ *Ibidem*, p. 240–241.

⁴⁴ Ludmila N. Koryakova, *op. cit.*, p. 249.

⁴⁵ P. M. Dolukhanov, *Archaeology in the ex-USSR: post-perestroika problems*, în *Antiquity*, 67, 150–156, p. 152.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 154; Ludmila N. Koryakova, *op. cit.*, p. 244.

⁴⁷ Yuri E. Berezkin, *Archaeology and education in Postsoviet Russia*, în *Antiquity*, 74, 2000, p. 157.

⁴⁸ Ludmila N. Koryakova, *op. cit.*, p. 245, fig. 3.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 244–246; P. M. Dolukhanov, *op. cit.*, p. 155.

⁵⁰ Ludmila N. Koryakova, *op. cit.*, p. 245, fig. 3.

⁵¹ Bruce Trigger, *op. cit.*, 1990, p. 242–243.